

سرشناسه:	سجادی دره صوفی، حسن، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدیدآور:	ادبیات عرب از منظر اهل بیت <small>علیهم السلام</small> / سید حسن سجادی دره صوفی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small> ، ۱۳۹۵.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۰۱۶-۶
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
یادداشت:	کتابنامه: ص. ۴۶۹.
یادداشت:	چاپ دوم: ۱۳۹۵ (فیبا).
یادداشت:	چاپ سوم: ۱۳۹۵ (فیبا).
یادداشت:	چاپ چهارم: ۱۳۹۶ (فیبا).
موضوع:	محمد <small>صلی الله علیه و آله</small> ، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق. -- علم -- زبان
موضوع:	محمد <small>صلی الله علیه و آله</small> ، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق. -- زبان
موضوع:	محمد <small>صلی الله علیه و آله</small> ، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ق. -- علم
موضوع:	اثمه اثنا عشر -- علم -- زبان
موضوع:	اثمه اثنا عشر -- علم -- ادبیات عربی
رده بندی کنگره:	۱۳۹۵ الف ۴/س ۳/ BP۲۲۳
رده بندی دیویی:	۲۹۷/۴۵
شماره کتابشناسی ملی:	۴۱۷۲۱۷۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

ادبیات عرب از منظر اهل بیت <small>علیهم السلام</small>
مؤلف: سید حسن سجادی دره صوفی
چاپ چهارم: ۱۳۹۶ش / ۱۴۳۸ق
ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی <small>صلی الله علیه و آله</small>
● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۲۲۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰ نسخه

مراکز پخش

ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸	
تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴	تلفکس: داخلی (۱۰۵) / ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵
ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه، تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۱۳۳۱۰۶	
ایران، قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸، تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۴۰۲	
✉ miup@pub.miu.ac.ir	📧 miup@pub.miu.ac.ir
📞 http://www.buy-pub.miu.ac.ir/	📞 http://www.buy-pub.miu.ac.ir/

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: محمداققر شکری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت الله یزدانی

ادبیات عرب از منظر اهل بیت علیهم السلام

سید حسن سجادی دره صوفی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر
المصطفی ص

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرفات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد.

«جامعه المصطفی رحمته‌الله العالمیة» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی رحمته‌الله «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی رحمته‌الله» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی رحمته‌الله

فهرست

سخن نخست.....	۹
۱. کلیات.....	۱۳
بخش اول: تحول معنای کلمه ادب در قرون مختلف.....	۱۳
۱. ادب از قرن اول تا نهم.....	۱۵
۲. ادب از قرن نهم به بعد.....	۱۶
بخش دوم: نقش کاربردی خط از نگاه ائمه <small>علیهم السلام</small>	۱۸
۱. علم خط و قلم.....	۱۹
۲. تسلط اهل بیت به همه زبان‌های عالم.....	۲۳
بخش سوم: نقش کاربردی لغت از نگاه ائمه <small>علیهم السلام</small>	۲۵
نمونه‌ای از اثر لغت در اختلاف احکام شرعی.....	۲۹
دیدگاه شافعی.....	۳۰
دیدگاه ابوحنیفه.....	۳۱
۲. فصاحت و بلاغت در کلام اهل بیت <small>علیهم السلام</small>	۳۳
تعریف فصاحت.....	۳۳
۱. زبان عربی الهام ربانی است.....	۳۵
۲. معنای فصاحت.....	۴۰
۳. فرق بین اعراب، فصاحت و بلاغت.....	۴۴

۴. معیارهای عمومی برای فصاحت ۴۷
- فصاحت قرآن و ضرورت آن برای هر پیامبر و جانشین او ۴۸
۱. عوامل مؤثر در فصاحت حضرت محمد صلی الله علیه و آله ۵۴
۲. فصاحت نبی صلی الله علیه و آله بین قریش و بنی سعد ۵۶
- فصاحت ملکه است یا اکتساب ۶۲
- فصاحت امر برگزیده ۶۳
- نقش زبان عربی در قرائت نماز ۶۵
- فصیح و غریب ۶۹
- فصاحت و ادبیات ۷۹
- معرفت رسول اکرم صلی الله علیه و آله به لهجه‌های عربی ۸۶
- خصایص الفاظ نبوی و سر اعجاز و فصاحت آن ۹۲
۱. میانه‌روی و کوتاهی ۹۲
۲. اختصار ۹۳
- زبان، هنری بزرگ و کارگشایی ارزشمند ۹۹
- خطبه بدون الف ۱۱۵
- روایات وارده از اهل بیت درباره فصاحت و بلاغت ۱۱۶
۳. علوم اعراب و نحو ۱۲۱
- نقش کاربردی اعراب و نحو از منظر اهل بیت علیهم السلام ۱۲۱
۱. نقد و بررسی روایات «اعربوا القرآن ...» ۱۲۶
۲. تحلیل انظار دانشمندان اسلام درباره احادیث مذکور ۱۲۷
۳. پدیده «لحن» در انظار پژوهشگران اسلامی ۱۳۲
- نقش کاربردی نحو از منظر اهل بیت ۱۳۹
- اشکال احمد امین مصری و پاسخ آن ۱۴۸
- رد دیدگاه احمد امین مصری از منظر فریقین ۱۵۰
- رد تحلیل‌های غیرعلمی ۱۵۵
- طریقت علم نحو ۱۷۸
- کاربرد دانش ادب در زمان اهل بیت علیهم السلام ۱۸۲
۱. اعوذ بالله ۱۸۲
۲. بسم الرحمن الرحیم ۱۸۷
۳. ادات قَسَم ۲۱۲

۲۱۴	۴. روایاتی مربوط به معنای لغوی و فهم معنای لغوی.....
۲۱۵	۵. روایت صعصعه بن صوحان.....
۲۱۸	۶. روایت زراره.....
۲۲۱	۷. پرسش مسیحیان از پیامبر درباره آیه ۹۸ سوره انبیاء.....
۲۲۵	رعایت قواعد ادبی از منظر فقها.....
۲۸۳	۴. شعر و حوزه‌های مورد بررسی.....
۲۸۳	تعریف شعر.....
۲۸۷	۱. وجه تسمیه شعر به عروض.....
۲۸۸	۲. تفاوت شعر و نظم.....
۲۸۹	شعر از منظر قرآن.....
۲۹۳	پاسخ به شبهات قرآنی در حوزه شعر.....
۳۰۰	شرط شعر و شاعری در اسلام.....
۳۰۴	جایگاه شعر در میان اخبار.....
۳۰۵	۱. روایات مذمت شعر.....
۳۰۵	الف) روایات شیعه.....
۳۱۴	ب) روایات مشترک.....
۳۲۲	۲. روایات عدم مذمت شعر.....
۳۳۸	۳. نکته‌ها.....
۳۴۰	جایگاه شاعر و شعر از منظر فقها.....
۳۴۹	شاعر بودن انبیا و اوصیا.....
۳۸۰	اقسام شعر به اعتبار معنا.....
۳۸۹	۵. پاسخ به شبهات.....
۳۸۹	فساد معنا، نتیجه رعایت نکردن قواعد علم ادب.....
۳۸۹	۱. کلمه لا اله الا الله.....
۳۹۱	۲. مرجع ضمیر در انا انزلناه کجاست؟.....
۳۹۷	۳. ذیل خطبه شقشقیه مراد از حسنان چیست؟.....
۳۹۹	۴. قرآن و اشتباه نحوی.....
۴۶۹	کتابنامه.....

سخن نخست

تردیدی نیست که دانش ادبیات در فهم و درک مفاهیم و واژگان قرآنی و روایات از جایگاه ویژه برخوردار است، بدین دلیل روایات متعددی درباره اهمیت و ضرورت این علم از پیشوایان معصوم علیهم السلام وارد شده است. به واسطه این دانش است که تاکنون کتاب‌ها و شرح‌های زیادی در فریقین در شاخه‌های اصلی و فرعی از سوی اشخاص یا مؤسسات نوشته شده است. دانشوران پیشین بهره‌های قابل توجهی از این دانش برده‌اند و در راستای تفسیر و توضیح واژگان و جملات قرآن، نهج‌البلاغه و روایات اسلامی آثار گرانسنگی از خویش به یادگار گذاشته‌اند که امروزه برای نسل جدید و مراکز علمی و پژوهشی منابعی و مصادر قابل اعتماد و استدلال هستند. متأسفانه در سال‌های اخیر توجه چندانی به دانش‌های ادبی نمی‌شود. این دانش چنان مورد بی‌مهری قرار گرفته است که گوی اصلاً جزء علوم نیست؛ در حالی که همگان می‌دانند اساس شناخت فصاحت و بلاغت قرآن و احادیث متوقف بر دانستن و شناخت علم ادب است. بهترین دلیل بر این مدعا نوشتن صدها تفسیر ادبی برای قرآن و

احادیث و استنباط صدها حکم شرعی از قرآن و حدیث بر اساس برداشت نکته‌های ادبی از قرآن و احادیث است.

در عصر کنونی که تمام علوم به سمت رشد و کمال می‌روند و ریزموضوعات آنها موضوع پایان‌نامه‌ها و تحقیق‌ها می‌شود، علوم ادبی به همان حالت اولیه خویش باقی است و نسبت به هیچ‌یک از موضوعات آن کار پژوهشی صورت نمی‌گیرد؛ از این‌رو انجمن ادبیات مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی مدرسه حجتیه در نظر گرفت که کارهای بر زمین مانده ادبی را دنبال کند و مورد پژوهش قرار دهد. این انجمن تا به حال سه کار عمده را دنبال نموده است: ۱. جمع‌آوری زندگینامه ادبای شیعه که تا به حال در چند گاه‌نامه گردآوری و چاپ شده و در اختیار طلاب محترم قرار گرفته است. ۲. برگزاری نشست‌های علمی با موضوعات مختلف ادبی. ۳. جمع‌آوری روایات ائمه درباره اهمیت و خصوصیات علوم ادبی. این طرح زیر نظر استاد ارجمند، جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر عزت‌الله مولائی‌نیا و جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر احمد عابدی گردآوری و در پنج فصل چهاربخشی تدوین شد. بر خود لازم می‌دانم از این اساتید بزرگوار و ریاست محترم جامعه المصطفی علیهم السلام العالمیه، حضرت آیت‌الله اعرافی، و مسئول محترم مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی، جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای محامی، و معاونت محترم پژوهش، جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای عابدیان، و سایر دست‌اندرکاران، که به امر پژوهش بها می‌دهند و پژوهشگران را تشویق می‌کنند، تشکر و قدردانی کنم.

این اثر را هدیه می‌کنم به ارواح ادبای بزرگ شیعه که مسیر شناخت فصاحت و بلاغت قرآن و کلمات اهل بیت را به ما یاد دادند، در فهم

قرآن و کلمات اهل بیت و نشر معارف اسلامی برای اهل قلم ارمغان
بی‌بدیل را به جای گذاشتند، تشنگان علم ادب را سیراب کردند، و جویبار
کلامشان تشنگان این مسیر را سیراب کرد. به ارواح تابناک آنان درود
می‌فرستم و از نفس‌های پاک آنان مدد می‌جویم و از ارواح مقدس‌شان
التماس دعا دارم.

حوزه علمیه قم، مدرسه حجتیه انجمن علمی پژوهشی ادبیات عرب

سید حسن سجادی دره‌صوفی

۱۳۹۰/۱۰/۱۸